

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Πατρίδες είναι και οι άνθρωποι...»

Συνέντευξη με τον συγγραφέα

ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΟΥΝΑΡΤΖΙΔΗ

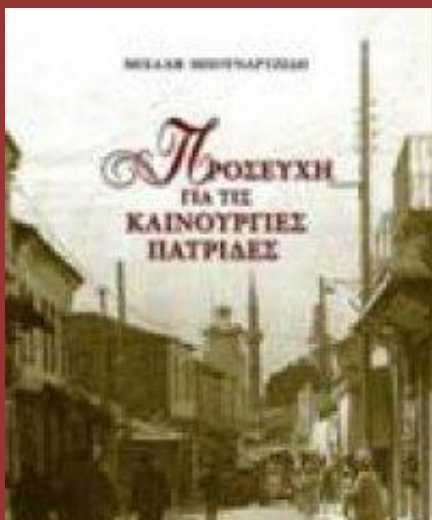
Βέρα Σαββίδη

Πόρτο Χέλι Αργολίδα,

15 Ιανουαρίου 2016

«Πατρίδες είναι και οι άνθρωποι που ξέρουν τις ρίζες τους, που ξέρουν πως πορεύτηκαν οι πρόγονοί τους, δεν είναι μόνο οι τόποι... και φοβάμαι πως οι άνθρωποι πήραν να χάνονται...»

«Ο πόλεμος ο ίδιος δεν έχει μνήμη, και κανείς δεν τολμά να τον κατανοήσει. Στο τέλος δεν μένουν πια φωνές για να εξηγήσουν αυτό που συνέβη, κι έτσι έρχεται η στιγμή πια που κανείς δεν τον αναγνωρίζει, ώσπου να επιστρέψει με άλλο όνομα, σε άλλα χώματα και σε άλλες πέτρες, για να καταβροχθίσει ό,τι απέμεινε. Οι φωνές, αν τις ζορίσεις, αφηγούνται μόνο ηρωισμούς ή ντροπές, κομματιασμένες εικόνες από μάχες, φονικά, πείνα και απόγνωση, αλλά δεν ιστορούν τον πόλεμο».

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Μιχάλης Μπουναρτζίδης γεννήθηκε το 1947 στην Ξάνθη, όπου και τελείωσε το σχολείο. Στη συνέχεια, σπούδασε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακών σπουδών και έχει εκπονήσει εργασίες πάνω στις θετικές επιστήμες και στα οικονομικά, μια και εργάστηκε στην ΑΤΕ απ' όπου και συνταξιοδοτήθηκε το 2007. Η λογοτεχνία και το διάβασμα όμως, ήταν πάντα η προτεραιότητα και η ανάγκη του. Το γράψιμο ήρθε σχετικά αργά, αφού χωνεύθηκαν κάποιες χιλιάδες βιβλία.

Τα τελευταία δεκαέξι χρόνια ζει με την οικογένειά του στην Αργολίδα που είναι και ο τόπος καταγωγής της συζύγου του.

Εμφανίζεται στη λογοτεχνία το 2010 με το πρώτο του βιβλίο, το μυθιστόρημα **Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες** από τις εκδόσεις ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε. .

Το βιβλίο είχε και συνεχίζει να έχει μια σχετικά ικανοποιητική πορεία, έγιναν μάλιστα και δώδεκα παρουσιάσεις σε διάφορες πόλεις. Πήρε καλές κριτικές, ακόμη και από Πανεπιστημιακούς με αντικείμενο την Ιστορία και τη Λογοτεχνία. Η τελευταία

παρουσίαση έγινε τον Δεκέμβρη του 2013 στην Αθήνα, από την Καθηγήτρια Ιστορίας στο Πάντειο κ. Σία Αναγνωστοπούλου.

Η αγάπη του για τα κλασσικά γράμματα και κυρίως για τη Ιστορία δεν τον εγκαταλείπει ποτέ και πρόσφατα (Νοέμβριος 2015), εκδίδεται το δεύτερο μυθιστόρημά του με τίτλο **Η περιπλάνηση ενός βιολιού** από τις εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ.

Η ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ ΕΝΟΣ ΒΙΟΛΙΟΥ.

Η ιδέα ήρθε με το που τέλειωσε η Προσευχή για τις Καινούργιες Πατρίδες. Στο βιβλίο, υπήρχαν πολλά πρόσωπα, φανταστικά, που εμφανίζονταν μόνο κάποια στιγμή για να βοηθήσουν στην αφήγηση των μικρών ιστοριών. Τέτοιος ήταν κι ο Αλεκάκης που κατέβηκε με τα πόδια στην Αδριανούπολη κι έπειτα έφυγε για τη Μικρασία να προκόψει. Γυρίζει σαν Αλέκο εφέντης το '14, πρόσφυγας στη Θεσσαλονίκη, έχει πέντε παιδιά... Τέτοιος ήταν κι ο Νταβίντ, ο υφασματέμπορας στη Σαλονίκη, έχει κι αυτός τρία παιδιά.

Ένας έφηβος -γιός του Αλέκο εφέντη- κι ένα βιολί... γεννήθηκαν στη Μικρασία κι ο έφηβος και το βιολί. Αντάμωσαν στη Σαλονίκη το 1914, σ έναν απρογραμμάτιστο χορό, εκεί στα χώματα του προσφυγικού καταυλισμού στο Ζεϊτενλίκ, ένα χορό που ξεσήκωσε η γκάντα ενός Θρακιώτη πρόσφυγα. Το βιολί γίνεται αφορμή για ένα ακόμη αντάμωμα, με μια Εβραιοπούλα Σαλονικιά-την θυγατέρα του Νταβίντ-, και πιο ύστερα, χρόνια μετά, μ έναν Ταγματάρχη του Κόκκινου Στρατού στις παγωμένες ερημιές της Ουκρανίας και του Ρώσικου Εμφύλιου. Χαίρονται ένα άλλο αντάμωμα με την κιθάρα ενός Ισπανού ταβερνιάρη στην Αναρχική Βαρκελώνη του Ισπανικού Εμφύλιου το 1936, αφού πριν ζήσουν παρέα στα χαμαιτυπεία της Μητρόπολης των Παθών, στο Βερολίνο του Μεσοπολέμου και της ανόδου των Ναζί... και συνεχίζουν την περιπλάνηση, το βιολί κι ο άντρας...

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ

Το βιβλίο «Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες» είχε και έχει μια επιτυχημένη πορεία. Οι δώδεκα μέχρι στιγμής παρουσιάσεις σε διάφορες πόλεις, αλλά και τα θετικά σχόλια, η θερμή υποδοχή και η εκτίμηση που του επιφύλαξε το αναγνωστικό κοινό, το καθιστούν αξιόλογο και αναγνωρίσιμο.

Τον Δεκέμβρη του 2013 το βιβλίο παρουσιάστηκε στην Αθήνα. Διαβάζουμε παρακάτω ένα απόσπασμα από αυτή την παρουσίαση, της καθηγήτριας Ιστορίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, κ. Σίας Αναγνωστοπούλου:

Το βιβλίο του Μιχάλη Μπουναρτζίδη, «Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες», είναι ένα βιβλίο ποταμός. Μια εποχή ολόκληρη περνάει μέσα απ τις σελίδες αυτού του μεγάλου σε όγκο και νοήματα βιβλίου, όπου η μεγάλη ιστορία διαπλέκεται με τις ιστορίες των «μικρών ανθρώπων». Όπου η μεγάλη ιστορία πέφτει σαν κεραυνός στις ζωές των ανθρώπων. Αυτή την συγκλονιστική διαπλοκή της μεγάλης, με τις μικρές ιστορίες αφηγείται ο συγγραφέας, τη διαπλοκή του μεγάλου ιστορικού χρόνου, με τους μικρούς χρόνους των καθημερινών ανθρώπων. Η αφήγηση ξεκινά εκεί στα τέλη του Οθωμανικού 19ου αιώνα και τελειώνει με το οριστικό τέλος του οθωμανικού χρόνου και την οριστική εδραίωση των εθνικών χρόνων. Ο τόπος όπου διαδραματίζεται και η μεγάλη και οι μικρές ιστορίες, είναι αυτός της Θράκης και της Μακεδονίας, την εποχή της πολυχρωμίας των πληθυσμών τους. Για τους ανθρώπους και τη ζωή τους, για τους ανθρώπους και τα πάθη τους όταν συναντήθηκαν με τη μεγάλη ιστορία μας μιλά ο κ. Μπουναρτζίδης, σε μια περιοχή – Θράκη – που συνήθως μένει στη σκιά μιας άλλης, της Μικράς Ασίας, αυτής που διεκδίκησε σχεδόν κατ αποκλειστικότητα όλο τον πόνο και την εθνική συμπάθεια για την καταστροφή της. Ο συγγραφέας ωστόσο μας δείχνει με το βιβλίο του, ότι οι συνέπειες της μεγάλης ιστορίας δεν έπεσαν μόνο στα κεφάλια των Μικρασιατών αλλά και των Θρακιωτών, δεν έπεσαν μόνο στα κεφάλια των Ρωμιών αλλά και όλων των πληθυσμών¹.

¹ Από την παρουσίαση της Καθηγήτριας του Παντείου κ. Σίας Αναγνωστοπούλου, που έγινε στην Αθήνα στις 13 Δεκεμβρίου 2013.

Συνέντευξη με τον Μιχάλη Μπουναρτζίδα

Ποια ήταν η μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίσατε κατά τη διάρκεια της συγγραφής των βιβλίων σας;

Από την εμπειρία που απέκτησα, - από το 2006 και μετά, που έκανα τα πρώτα σχεδιάσματα της **Προσευχής**- θα πω πως οι προκλήσεις είναι πολλές, αλλά δεν μπορώ να τις κατατάξω με τάξη μεγέθους. Άλλες είχαν να κάνουν με την αξιοπιστία και την ακρίβεια ιστορικών στοιχείων, κι αυτές απαιτούσαν χρόνο και πολλή δουλειά, ψάξιμο σε διαφορετικές πηγές, διασταύρωση, διαλογή, επιλογή, αξιοποίηση και ανάδειξη. Ήταν μια δουλειά που δεν ήξερα πως γίνεται, την προσέγγισα με τον καιρό, ερασιτεχνικά αλλά με συνέπεια. Πολλές φορές αναγκάστηκα να παρακάμψω στιγμές για τις οποίες δεν ήμουν βέβαιος αν έγιναν έτσι ή αλλιώς, και προτίμησα να προχωρήσω από άλλα μονοπάτια για να βοηθήσω την αφήγηση, άλλωστε το ιστορικό πλαίσιο είναι το φόντο της εικόνας, και στα δύο βιβλία. Οι άλλες προκλήσεις, είχαν να κάνουν με τους χαρακτήρες, με τα πρόσωπα. Στην **Προσευχή** που τα κύρια πρόσωπα ήταν υπαρκτά, η πρόκληση, το στοίχημα, ήταν να μην τα ηρωοποιήσω, ούτε να τα ωραιοποιήσω. Αυτό μου ξέφυγε μόνο μια φορά, το έκανα ηθελημένα, για να δώσω μια διάσταση σ' ένα διάλογο, που αλλιώς δεν θα μπορούσα να το κάνω. Ήταν η σκηνή με τους Βόσνιους πρόσφυγες και το *Γιάγκο*, εκεί στις ερημιές έξω από τη Θεσσαλονίκη. Αποκλείεται να έδινε τόσα χρήματα σε ξένους, αυτό είναι βέβαιο, αλλά δεν «έβγαινε» αλλιώς η εικόνα που ήθελα.

Στην **Περιπλάνηση** οι προκλήσεις ήταν μεγαλύτερες σε ό,τι αφορά τα ιστορικά δεδομένα, ήταν στιγμές που τρόμαξα με τις ιστορίες που πήγαινα να τα βάλω, και χρειάστηκε πολλή περισσότερη δουλειά για τις παλέψω. Από την άλλη, είχα ελευθερία στο πλάσιμο των χαρακτήρων, πάντα όμως με γνώμονα να μη φτιάξω «ήρωες», αλλά ανθρώπους. Είχα όμως την άνεση να τους διαγράψω αν δεν ταίριαζαν με τον μύθο ή δεν τον βοηθούσαν. Αυτό συνέβη με τον *Μαξίμ*. Στην αρχή ο τρίτος «πρωταγωνιστής» λέγονταν *Πασκάλ*, ήταν λιποτάκτης του Γαλλικού στρατού στην Ουκρανία. Δεν ταίριαζε όμως και δεν βοηθούσε στην αφήγηση. Έτσι, τον εξαφάνισα, και στην θέση του δημιούργησα τον *Μαξίμ*,

Ταγματάρχη του Κόκκινου Στρατού με Τσαρικό παρελθόν. Από τότε το παραμύθι κύλησε μια χαρά. Έτσι περίπου ήταν τα πράγματα, αν αυτό είχατε στο νου σας, λέγοντας «προκλήσεις». Αλλιώς, το να γράφει κανείς ένα μυθιστόρημα που να διαβάζεται και ν' αφήνει κάτι στο τέλος στον αναγνώστη, είναι μια τεράστια πρόκληση, απ' την αρχή μέχρι το τέλος.

Έχετε εκδώσει μέχρι στιγμής δύο βιβλία, το ένα αρκετά πρόσφατα. Το πρώτο – Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες-κυκλοφόρησε το 2010 και καθώς φαίνεται, έχει μια πολύ επιτυχημένη πορεία, έχει αγαπηθεί από τους αναγνώστες. Έχετε εισπράξει από το αναγνωστικό κοινό σας σχόλια που να σας δείχνουν ότι το έργο σας πέτυχε το στόχο του;

Δεν ξέρω ποιά θεωρείται επιτυχημένη πορεία, το να πουλήσει ένα βιβλίο χιλιάδες αντίτυπα και να ξεχαστεί στα ράφια, ή να πουλήσει λιγότερα αλλά να καταφέρει να αφήσει κάτι στο μυαλό και στην ψυχή των αναγνωστών.

Η **Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες**, μάλλον στη δεύτερη κατηγορία ανήκει, τουλάχιστον κρίνοντας από τα σχόλια των ανθρώπων που το διάβασαν, -πολλοί μάλιστα το διάβασαν δεύτερη και τρίτη φορά- κι αυτό για μένα είναι ικανοποίηση. Παρ' όλα αυτά, δεν θεωρώ πως πέτυχε τον στόχο του. Όταν ξεκίνησα να το γράφω, και σ' όλα αυτά τα τέσσερα και πάνω χρόνια που χρειάστηκαν για να ολοκληρωθεί, είχα ένα στόχο, μια επιθυμία, που αποδείχθηκε ουτοπία. Ονειρευόμουν να το αγκαλιάσουν οι Θρακιώτες και κυρίως οι νέοι, για να μάθουν, διαβάζοντας δυο ιστορίες, την ιστορία του τόπου τους, γιατί, πιστέψτε με, οι περισσότεροι έχουν παντελή άγνοια και αδιαφορία. Αυτό δεν συνέβη, οι νέοι εξακολουθούν να είναι αδιάφοροι, κι αυτό είναι που πονάει.

Πιστεύετε πως τα βιβλία σας είναι προσιτά, απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό;

Απευθύνονται σ' αυτόν και αυτήν που λέμε, «μέσος αναγνώστης» και πάνω. Μέχρι τώρα, για την **Προσευχή**, μου δήλωσαν τρεις ή τέσσερις, πως τους κούρασε και δεν μπόρεσαν να το τελειώσουν, κι αυτό ίσως να είναι δείγμα υγείας. Όταν το ανέφερα σε τρίτους, σε ανύποπτο χρόνο, η αντίδρασή τους ήταν απαξιωτική, γι' αυτούς που δεν τα κατάφεραν. Εγώ δεν σχολιάζω, και το μόνο που έχω να δηλώσω, είναι πως δεν αφιέρωσα τέσσερα χρόνια και βάλω για να γράψω εύπεπτες ερωτικές ιστοριούλες για την αμμουδιά, αυτές σκαρώνονται σε δυο, τρεις μήνες το πολύ, και του

χρόνου καινούργιες αλλά ίδιες, με αλλαγμένα μόνο τα ονόματα των προσώπων και των χώρων.

Ποιοι πιστεύετε πως είναι οι βασικοί και καθοριστικοί παράγοντες ώστε να προβληθεί ένα αξιόλογο λογοτεχνικό έργο, προκειμένου να φτάσει στα χέρια περισσότερων αναγνωστών ;

Αυτό ανοίγει μια μεγάλη συζήτηση. Πολλοί πιστεύουν, πως αν ένα λογοτεχνικό έργο είναι αξιόλογο, δεν θα χαθεί. Δεν είναι καθόλου έτσι. Ξέρω αριστουργήματα που «θάφτηκαν» στη λησμονιά και «σκουπίδια», - στην κυριολεξία- που διαβάστηκαν, ασχέτως του αν οι περισσότεροι απ' όσους το επιχείρησαν, μετάνιωσαν για τον χαμένο χρόνο τους. Θα μπορούσε κανείς να πει, πως το θέμα έχει τη ρίζα του, στο τι ζητάει κανείς από ένα βιβλίο. Αυτό είναι σωστό, ο καθένας που διαβάζει περιμένει κάτι διαφορετικό. Αυτό ήταν σωστό, δεκαετίες πριν, όταν λίγοι ήταν αυτοί που έγραφαν, όταν οι εκδοτικοί οίκοι ξεδιάλεγαν και αναδείκνυαν, κι όταν τα ΜΜΕ ήταν μόνο εφημερίδες ή και ραδιόφωνο αντιμετωπίζοντας τη δουλεία τους και σαν λειτουργήμα.

Τώρα, όλο και περισσότεροι επιχειρούν να γράψουν γιατί πιστεύουν πως μπορούν, και φυσικά κανείς δεν τους αρνιέται το δικαίωμα να το κάνουν. Όταν έρχεται κάποια στιγμή η ώρα της έκδοσης, οι αλήθειες γίνονται αλλιώςτικες. Οι εκδότες διατηρούν βέβαια ένα επίπεδο αυτοεκτίμησης και διαλέγουν, μια που έχουν να διαλέξουν από σωρό, αλλά ο πήχυς είναι πιο χαμηλά λόγω της ανάγκης επιβίωσής τους σε μια αγορά που είναι από μικρή έως ελάχιστη, και η έκδοση εξαρτάται πολλές φορές από την δυνατότητα του συγγραφέα να την χρηματοδοτήσει. Αν αυτό συμβαίνει, ο εκδότης επιβιώνει και δεν πολυασχολείται, και απομένουν στον συγγραφέα τα επόμενα βήματα. Αν έχει προσβάσεις σε ΜΜΕ, κριτικούς, δημοσιογράφους, πολιτικούς κ.λπ. τότε μπορεί να γίνει γνωστό το έργο του. Αν αξίζει, πάει καλά, αν όχι ταλαιπωρούνται οι αναγνώστες, ή, ακόμη χειρότερα, σταδιακά αλλοιώνεται και υποβαθμίζεται το κριτήριό τους. Αυτό συμβαίνει στην ταλαίπωρη ελληνική αγορά βιβλίου, αλλά συμβαίνει και στις μεγάλες αγορές. Για παράδειγμα, κάντε μια σύγκριση μεταξύ των Αμερικάνων συγγραφέων του μεσοπολέμου και των σημερινών, και θα καταλάβετε τι εννοώ.

Ζείτε στην Αργολίδα. Ποιες δυσκολίες συναντάει ένας Θρακιώτης τόσο φορτισμένος από την πατρίδα του στην προσαρμογή του στη νότια Ελλάδα και δη στην Πελοπόννησο;

Είμαι φορτισμένος αρκετά με την πατρίδα μου, γιατί μου λείπει, έχω φύγει από τα 18, αν και βέβαια δεν χάνω ευκαιρία να την επισκέπτομαι, πολλές φορές δημιουργώ τις ευκαιρίες. Το ότι λείπω όμως τόσα χρόνια, -στην Αθήνα τα περισσότερα, στην Κόρινθο αρκετά, στην Αργολίδα τα τελευταία 16, μ' έχουν κάνει να συνηθίσω την αρκετά διαφορετική νοοτροπία των ανθρώπων στον νότο, να την αφομοιώσω σε αρκετά σημεία, και το κυριότερο να κάνω ίσως τους πιο καλούς φίλους εδώ, κάτω από τ' αυλάκι, και το πιο σπουδαίο, να έχω σύζυγο από την Αργολίδα.

Βέβαια, θα ήθελα να προσθέσω, πως αυτό που λέγαμε διαφορά μεταξύ βόρειων και νότιων, δεν ισχύει όπως παλιά, τα πράγματα έχουν «στρογγυλέψει». Μη ξεχνάμε πόσοι βόρειοι ζουν στο νότο και πόσοι νότιοι στο βορρά, έχουμε πια ανακατευτεί πολύ, κι αυτό μόνο καλό μπορεί να είναι.

Σε παλαιότερη συνέντευξή σας έχετε αναφέρει ότι ξεκινήσατε να γράφετε με αφορμή τις μαθητικές σας εκθέσεις του Δημοτικού και του Γυμνασίου. Μία εκ των οποίων , στην Δ΄ γυμνασίου, στάθηκε αφορμή για δεκαήμερη αποβολή. Ποιο ήταν το θέμα της έκθεσης αυτής και πως το αναπτύξατε, ώστε να ανταμειφθείτε με τέτοια ποινή;

Δεν ξεκίνησα να γράφω με αφορμή τις μαθητικές εκθέσεις, αν ήταν έτσι θα είχα ξεκινήσει πιο νωρίς. Απλώς είχα πει πως τα κατάφερα κάπως καλά από τότε, στο αράδιασμα των λέξεων. Σε ό,τι αφορά την δεκαήμερη αποβολή, θυμάμαι μόνο το γεγονός, ούτε καν το θέμα της έκθεσης, οπότε δεν είναι δυνατό να θυμάμαι το πώς το ανέπτυξα. Επιλεκτική μνήμη; Ίσως.

Σε εμάς τους νεότερους , που δεν διαθέτουμε άμεσο βίωμα καταστάσεων όπως στιγματισμός για διάβασμα βιβλίων (π.χ. του Καζαντζάκη), ακούγεται ιδιαίτερα σκληρή μια δεκαήμερη αποβολή για μία έκθεση. Έχετε να μας πείτε κάτι, συγκρίνοντας το τότε με το σήμερα;

Δεν ξέρω πως είναι το σήμερα στα σχολεία, φαντάζομαι διαφορετικά. Μια αποβολή εκείνη την εποχή για μια έκθεση, δεν ήταν και συνηθισμένο φαινόμενο, απ' ό,τι θυμάμαι είχε να κάνει με την απαίτηση συγκεκριμένου καθηγητή, και όχι με το εκπαιδευτικό σύστημα. Το σύστημα μπορεί να ήταν σκληρό, σε σύγκριση με τα σημερινά δεδομένα, αλλά άδικο σε σχέση

με τις επιδόσεις των μαθητών, δεν ήταν. Ίσως σήμερα να είναι περισσότερο άδικο...

Βέβαια, στα μετεμφυλιοπολεμικά χρόνια στον τόπο μας, υπήρχαν βιβλία απαγορευμένα, αλλά αυτό είχε να κάνει με το γενικότερο πολιτικό κλίμα κι όχι μόνο με την εκπαίδευση. Ας μην ξεχνάμε πως ακόμη και αργότερα, στα χρόνια της δικτατορίας, υπήρχαν και μουσικές απαγορευμένες.

Πιστεύετε πως σήμερα ευνοείται ή σαμποτάρεται η ελευθερία της έκφρασης και η κριτική σκέψη και πως η λογοτεχνία συμβάλλει σε αυτήν την κατεύθυνση;

Νομίζω πως δεν συμβαίνει ούτε το ένα ούτε το άλλο. Σίγουρα οι εξουσίες δεν έχουν λόγο να ευνοούν ουσιαστικά την ελευθερία της έκφρασης, αυτό ίσως να είναι και από τους ορισμούς του τι είναι εξουσία. Από την άλλη πλευρά όμως, δεν υπάρχει δυνατότητα να σαμποτάρει η οποιαδήποτε εξουσία την ελευθερία της έκφρασης, στις χώρες που λειτουργούν οι δημοκρατικοί θεσμοί, τα πάντα είναι ανοιχτά και προσβάσιμα, ειδικά με την κυριαρχία του διαδικτύου. Βέβαια, τα ΜΜΕ και οι κριτικοί έχουν τον τρόπο να διαμορφώνουν τις προτιμήσεις των αναγνωστών και το επιχειρούν, αλλά από εκεί και πέρα όλοι έχουν την ελευθερία της επιλογής, και εναπόκειται στον καθένα να κάνει χρήση αυτής της ελευθερίας.

Σε απολυταρχικά καθεστώτα οι συνθήκες είναι διαφορετικές και ελεγχόμενες, και η λογοτεχνία φυσικά δεν μπορεί να εξαιρεθεί.

Ανοίγοντας το δεύτερο βιβλίο σας *Η περιπλάνηση ενός βιολιού*, διαβάζουμε στο βιογραφικό σας ότι γεννηθήκατε στην Ξάνθη το 1947. Το πρώτο κεφάλαιο του πρώτου σας βιβλίου έχει τίτλο : «1946 Μάρτης». Χρονιές βαριά φορτισμένες στην Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία. Τι σημαίνουν αυτές για εσάς;

Μερικές φορές τα πράγματα είναι πιο απλά απ' ό,τι φαίνονται. Στην *Προσευχή*, αυτό το πρώτο κεφάλαιο, προστέθηκε εκ των υστέρων. Στο βιβλίο υπάρχουν δυο παράλληλες ιστορίες που αρχίζουν το 1882 και τελειώνουν το 1922, αλλά δεν τέμνονται πουθενά, -εκτός ίσως από μια τυχαία συνάντηση του *Γιάγκου* με τον *Μιχάλη*, σ' έναν καφενέ στην Ξάνθη, το 1920, κι αυτό μπορεί να περάσει και απαρατήρητο. Οι δυο αυτοί άνθρωποι συμπεθεριάζουν πολύ αργότερα, έξω από τα χρονικά πλαίσια του βιβλίου, το 1946, και προϊόν του συμπεθεριού, είναι ο αφηγητής. Ο λόγος λοιπόν που προστέθηκε αυτό το κεφάλαιο αφού τελείωσε το βιβλίο, ήταν αυτός, η τομή τρόπον τινά, των δύο ιστοριών. Η επιλογή του μήνα

Μάρτη, πέρα από τις εκλογές, ταίριαζε και με τις ετοιμασίες του γάμου και τη διάρκεια της κύησης... Καλό είναι να υπάρχει ακρίβεια.

Το να γράφεις λογοτεχνία συνεπάγεται μια ζωή μοναξιάς; Στη διαδικασία της συγγραφής ο καθένας πορεύεται μόνος του;

Αν «ο καθένας» είναι αυτός που γράφει, έτσι είναι, τουλάχιστον τις ώρες που γράφει. Αν πάλι «ο καθένας» είναι ο σύντροφος, ή κάποιος άλλος στον ίδιο χώρο, είναι θέμα δικό τους να ζουν τη δική τους μοναξιά ή να μοιράζονται τις ώρες τους με τρίτους, δικές τους είναι οι ώρες που γράφει ο γραφιάς.

Οι ήρωες των βιβλίων σας και κυρίως τα πρόσωπα της Περιπλάνησης ενός βιολιού, είχαν εξ αρχής προδιαγεγραμμένη πορεία την οποία γνωρίζατε και ακολουθήσατε ή υπήρξε δυνατότητα αυτονόμησής τους κατά τη διάρκεια;

Σε γενικές γραμμές, ναι, είχαν μια προδιαγεγραμμένη πορεία, ιδιαίτερα οι δύο, ας τους πούμε «πρωταγωνιστές». Οι λεπτομέρειες όμως ανακαλύπτονταν γράφοντας, ήταν αυτό που λέμε έμπνευση της στιγμής. Για τον *Μαξίμ*, τα είπαμε πιο πριν.

Η Περιπλάνηση του Ανθρώπου μέσα στη δίνη της Ιστορίας είναι παρούσα και στα δύο σας έργα. Στο δεύτερο μάλιστα, το βαρύ και μοναδικό φορτίο της περιπλάνησης αναλαμβάνει ένα βιολί. Τι σημαίνει για εσάς αυτή η επιλογή, ένα μουσικό όργανο στις «αποσκευές» σας;

Χρειαζόταν ένα μέσο, ένας «προξενητής». Ας μη ξεχνάμε πως το βιολί παίζει ένα ρόλο καθοριστικό στην εξέλιξη της ιστορίας. Πολύ απλά, σκεφθείτε το, αν δεν ήταν το βιολί, θα σκαρώνονταν το παραμύθι;

Κάτι θα έπρεπε να είναι, κι όσο το σκέφτομαι, δεν θα μπορούσε να είναι τίποτε άλλο, εκτός από ένα μουσικό όργανο. Ακόμη, ήταν και η αγάπη μου για τη μουσική που με ώθησε σ' αυτή την επιλογή, κι όχι σε κάποιο άλλο εύρημα... Ίσως και η ανεκπλήρωτη επιθυμία μου, που δεν έγινε ποτέ πραγματικότητα, δηλαδή να ξέρω να παίζω ένα όργανο... Δεν έμαθα ποτέ.

Συμφωνείτε με την άποψη της συγγραφέως Μάργκαρετ Άτγουντ πως «Όλες οι ιστορίες είναι αλληγορίες. Ακόμα κι όταν γράφουμε για το παρελθόν ή για άλλους πλανήτες, για το παρόν μας γράφουμε»;

Όχι. Γράφουμε για το παρελθόν, έτσι ή αλλιώς, γιατί απλούστατα παρόν δεν υπάρχει... Στο επόμενο δευτερόλεπτο το παρόν είναι ήδη παρελθόν. Ίσως γράφουμε και για το μέλλον, όταν σκαρώνουμε όνειρα... Σε ό,τι αφορά τις αλληγορίες, δεν ξέρω τι είχε ακριβώς στο νου της, αν ήξερα, ίσως να είχα απάντηση.

Αποδίδετε πολύ ανάγλυφα το ταξίδι με το τρένο του ήρωα –και παππού σας- Γιάγκου από την Ξάνθη στη Θεσσαλονίκη. Δίνετε την αίσθηση ότι είναι πολύ σημαντική διαδρομή. Για εσάς, που την επεκτείνετε και την φτάσατε στην Πελοπόννησο, στην Αργολίδα, τι σημαίνει αυτή η επέκταση;

Απλώς, είναι μια πολύ όμορφη διαδρομή η συγκεκριμένη, με πάρα πολλές εναλλαγές και σημεία μοναδικά, αλλά το «σημαντική» για κάποιο λόγο, ας πούμε μεταφυσικό, ομολογώ πως δεν μπορώ να την προσδιορίσω σαν τέτοια. Αυτό το κομμάτι το χρησιμοποίησα ας πούμε σαν «ιντερμέτζο», στην εξέλιξη, στη δράση, αυτό ήταν όλο. Το αν ο αναγνώστης εισπράττει μέσα απ' τις γραμμένες αράδες, μια επέκταση της διαδρομής στην Πελοπόννησο, οφείλω να το ερευνήσω, αν μη τι άλλο.

Ξεχνούν περισσότερο οι άνθρωποι σήμερα; Η λογοτεχνία, αυτή την επισφαλή μνήμη έρχεται για να διασφαλίσει, τελικά;

Οι άνθρωποι ξεχνούσαν πάντα. Αν αυτό δεν συνέβαινε, ίσως ο κόσμος μας να ήταν αλλιώς, καλύτερος.

Σας ευχαριστώ θερμά.

Ο Μιχάλης Μπουναρτζίδης, συγγραφέας των μυθιστορημάτων «Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες» και «Η Περιπλάνηση ενός βιολιού», σε αυτή τη σύντομη συνέντευξη, μας μίλησε για το βιβλίο στον τόπο μας, για το συγγραφικό του έργο, για τον εαυτό του, για τις ρίζες, την πατρίδα του και για την Ιστορία. Την Μεγάλη Ιστορία, αυτή που γράφτηκε και δεν αλλάζει. Την Ιστορία που αποτελεί το φόντο της ιστορίας των απλών ανθρώπων. Των ανθρώπων που περιπλανήθηκαν και δοκιμάστηκαν μέσα στη δίνη των γεγονότων. Αυτών των άγνωστων ηρώων που δεν μνημονεύονται πουθενά μέσα στα κεφάλαια της Ιστορίας. Αλλά που σήκωσαν στους ώμους όλο το βάρος, που αναμετρήθηκαν με τις τιτάνιες ιστορικές και πολιτικές ανατροπές.

Λίγα λόγια για το έργο του συγγραφέα

Ο Μιχάλης Μπουναρτζίδης φαίνεται να αγαπά και να τιμά το γραπτό λόγο καθώς και την περιπλάνηση του Ανθρώπου μέσα στην Ιστορία. Τον Άνθρωπο μέσα στην Ιστορία.

Όπως ο ίδιος έχει δηλώσει είναι φανατικός αναγνώστης: *«Είμαι από συνήθεια αυτό που λένε "βιβλιοφάγος", και φυσικά έχω τις προτιμήσεις μου. Σ' αυτές, κυρίαρχη θέση έχουν τα ιστορικά κείμενα, χωρίς ιδιαίτερη προτίμηση για κάποιες συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους»*. Ο ίδιος κάποτε απαντώντας στο ερώτημα γιατί καθυστέρησε να ασχοληθεί με τη συγγραφή, συμπληρώνει: *«Κάποιοι πάλι, έχουν τη γνώμη ότι έπρεπε να ξεκινήσω να γράφω νωρίτερα, η απάντηση είναι πως ξεχάστηκα διαβάζοντας...»*

Διαβάζοντας, λοιπόν, με την αφοσίωση, τη δίψα και την απόλαυση του αναγνώστη, που ωριμάζει και εξοπλίζεται, περιπλανιέται και ανακαλύπτει, εμβαθύνει και διερευνά την εμπειρία. Ωστόσο, η γραφή του Μιχάλη Μπουναρτζίδη είναι εντελώς προσωπική και την διακρίνει μια αφοπλιστική

γνησιότητα. Ο αναγνώστης των έργων του, ενώ αντιλαμβάνεται πως έχει να κάνει με μια πένα απαιτήσεων, με ένα αξιόλογο έργο λογοτεχνικό και συνάμα ιστορικό, που διαθέτει τα εφόδια και τις αρετές να σταθεί δίπλα στα σημαντικά λογοτεχνικά δημιουργήματα, ακόμα και εάν κάποια στιγμή μπει στον πειρασμό να συγκρίνει, σύντομα θα διαπιστώσει πως το έργο του είναι μοναδικό και ξεχωριστό. Με τρόπο αριστουργηματικό στη γραφή του και απόλυτα τεκμηριωμένο στην ιστορικότητά του. Διαπραγματεύεται την ανθρώπινη περιπέτεια σε καιρούς σκοτεινούς, σκληρούς και ταραγμένους, μα αποπνέει μια βαθειά πίστη στη ζωή, αγάπη και κατανόηση για τα Ανθρώπινα.

Το έργο του Μιχάλη Μπουναρτζίδα είναι βαθιά ανθρωποκεντρικό.

«Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες»

***«Αυτά τα κομμάτια της ιστορίας, άμα στηθούν στη σειρά και όπως πρέπει, μοιάζουν μ' εκείνα τα σπασμένα αρχαία, που τα ξεθάβουν οι αρχαιολόγοι, τα ταιριάζουν κι έπειτα βάζουν τη φαντασία τους να δουλέψει να συμπληρώσουν ό,τι λείπει για να ξαναζωντανέψουν έπειτα την εποχή τους...».*²**

Ο Μιχάλης Μπουναρτζίδης καταφέρνει να συλλέξει με συνέπεια και υπομονή αυτά τα κομμάτια και με απόλυτο σεβασμό στην Ιστορία τους, να τα ενώσει. Με την αντικειμενικότητα και αξιοπιστία ενός ιστορικού ερευνητή και με την πένα ενός χαρισματικού συγγραφέα, προσεγγίζει με έναν απίστευτα διεισδυτικό τρόπο τις ιστορίες των απλών ανθρώπων που έζησαν μέσα στη δίνη των γεγονότων της Ιστορίας. Όλα αυτά όχι για να τεκμηριώσει απλά και μόνο τα ιστορικά γεγονότα στα γραφόμενά του, αλλά για να δημιουργήσει εντέλει έναν απίστευτα Ανθρώπινο Χάρτη. Μια διαδρομή σε κάποιες από τις

² Απόσπασμα από το βιβλίο ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ.

πτυχές της πρόσφατης ιστορίας μας, ξεκινώντας από τη Θράκη, την πατρίδα του, εκεί που σμίγει η Ανατολή με τη Δύση. Εκεί τοποθετεί τις δύο παράλληλες ιστορίες, που αποτελούν και την ιστορία της οικογένειάς του. Με αυτήν την βαριά αλλά πολύτιμη κληρονομιά στις αποσκευές του, περιπλανιέται στις διαδρομές τους, τις γεμάτες περιπέτεια, ανατροπές, ξεριζωμούς, κινδύνους και δοκιμασίες. Εκεί, «στα χρόνια που ο κόσμος ήρθε τα πάνω κάτω, στα χρόνια των μεγάλων αλλαγών και της προσφυγιάς των Θρακιωτών, ανάμεσα στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-78 και στο 1922. Αυτά είναι τα χρόνια που άλλαξαν τον κόσμο, στη Θράκη, στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, στην Ελλάδα, σε ολόκληρη την Ευρώπη τα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου».

Στο έργο **ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ**, εξετάζει και αφηγείται ένα πολύτιμο και πλούσιο ιστορικά κομμάτι, όχι μόνο για τη Θράκη, αλλά για ολόκληρη την Ελλάδα, την Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Τα γεγονότα από το 1882 έως το 1922. Ξεκινώντας το 1882 στην Αδριανούπολη και κοντά σε αυτήν, όταν έρχονται στη ζωή δύο άνθρωποι που έζησαν στ' αλήθεια, - οι παππούδες του συγγραφέα- ο Γιάγκος και ο Μιχάλης, των οποίων τις ιστορίες και τις περιπέτειες αφηγείται παράλληλα.

Με αριστοτεχνικό τρόπο πλέκει τις προσωπικές περιπέτειες των ηρώων με τις μεγάλες εθνικές περιπέτειες, αναδεικνύοντας την κοινή τους μοίρα.

Το βιβλίο αποτελεί ένα εξαιρετικό μυθιστόρημα αλλά και ένα σημαντικό μάθημα Ιστορίας για εμάς τους νεότερους. Ο Μιχάλης Μπουναρτζίδης μας αφήνει ένα σπουδαίο έργο, το οποίο αποτελεί και ένα ισχυρό όπλο ενάντια στην άγνοια της ιστορίας μας, και εντέλει της ταυτότητάς μας.

Σύμφωνα με τα λεγόμενά του ίδιου του συγγραφέα: **«Σημασία έχει να ξέρουμε τις ρίζες μας και το πώς φτάσαμε μέχρι εδώ».**

Σύμφωνα με τα λόγια του Σεφέρη, «*Η μνήμη όπου και να την αγγίξεις πονεί*», αλλά και του George Santayana, «*Όποιος δεν θυμάται το παρελθόν του, είναι καταδικασμένος να το ξαναζήσει*».

Ο Μιχάλης Μπουναρτζίδης συμπληρώνει: **«Πατρίδες είναι και οι άνθρωποι που ξέρουν τις ρίζες τους, που ξέρουν πως πορεύτηκαν οι πρόγονοί τους, δεν είναι μόνο οι τόποι... και φοβάμαι πως οι άνθρωποι πήραν να χάνονται..»**.

Αυτό που χαρακτηρίζει τον συγγραφέα είναι η ικανότητά του να μπαίνει βαθιά στην ανθρώπινη ψυχή των ανθρώπων. Αφηγείται με μια πένα ευαίσθητη, αλλά απίστευτα δυναμική, διεισδυτική και λυτρωτική σαν χειρουργικό εργαλείο, και μια γλώσσα σωματική. Μέσα στην κινηματογραφική του αφήγηση, τα πρόσωπα μοιάζουν να υπερβαίνουν τη λογοτεχνική τους υπόσταση, ξεφεύγουν από το σύμπαν των λέξεων, αποκτούν οντότητα, σώμα. Ο ίδιος ο αφηγητής δεν μοιάζει να περιγράφει, αλλά να υφίσταται ως σώμα. Ενσωματώνει μέσα στο έργο του όλα αυτά που αγάπησε και γνώρισε, ανθρώπους, βιβλία, ιστορίες, διαδρομές, ήχους, εικόνες, μουσικές. Αναγνωρίζουμε μέσα στο κείμενο την εύστοχη και δυναμική ματιά του φωτογράφου, την αφήγηση ενός ζωγράφου, τον παλμό ενός ανθρώπου που αγαπά τη μουσική.

Δεν είναι τυχαίο, ίσως, το γεγονός, πως πέραν της λογοτεχνίας και της Ιστορίας, άλλα ενδιαφέροντά του, είναι η αγάπη του για τη μουσική (από την κλασσική μέχρι τη δημοτική), η οποία συναγωνίζεται μάλιστα την αγάπη του για τα βιβλία.

Στην **Περιπλάνηση ενός βιολιού**, ξεκινώντας από τη Φώκαια της Μικράς Ασίας και τους διωγμούς του 1914, τη μετακίνηση των πληθυσμών του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, επιχειρεί ένα μοναδικό δέσιμο κάποιων μεγάλων στιγμών της σύγχρονης ιστορίας, όπως είναι ο εμφύλιος στη Ρωσία μετά την επανάσταση του 1917, ο Ισπανικός εμφύλιος 1936-39, ο Διχασμός και η μεγάλη πυρκαγιά στη Θεσσαλονίκη, η εκστρατεία στην Ουκρανία το 1919, και η άνοδος των Ναζί.

Πίσω όμως από το ιστορικό φόντο, ο Μιχάλης Μπουναρτζίδης προχωρά με ωριμότητα και ενσυναίσθηση σε βαθύτερες έννοιες, πανανθρώπινες και διαχρονικές. Μας κάνει κοινωνούς στις

αναζητήσεις του, που αφορούν τον πυρήνα της ανθρώπινης υπόστασης.

Οι έννοιες και οι άνθρωποι δοκιμάζονται. Δοκιμάζονται, κάποτε μάλιστα πολύ σκληρά, άγρια και ανελέητα.

Μα η Ζωή είναι πάντα παρούσα. Η ζωή είναι η υπέρτατη αξία, ακόμα και εγκλωβισμένη μέσα σε κάθε ζοφερό τοπίο, ακόμα και μέσα στον πόλεμο και την οδύνη. Η ζωή διεκδικεί, δεν παραιτείται, η ζωή αποθεώνεται. Ξεπροβάλλει μέσα στις παγωμένες εκτάσεις της Ουκρανίας, εκεί όπου αιχμάλωτος ο ήρωας της *Περιπλάνησης*, ο Θωμάς, μέσα σ' ένα βαγόνι παίζει βιολί για να σωθεί.

Αναδύεται μέσα από την αγάπη και τον έρωτα ενός αλλόθρησκου ζευγαριού και στις σκηνές ευτυχίας που βίωσαν μέσα σε συνθήκες αντίξοες και εχθρικές. Γίνεται αισθητή μέσα στο χαρούμενο μουσικό αντάμωμα του βιολιού του Θωμά με την κιθάρα του ταβερνιάρη μια σκοτεινή νύχτα του Ισπανικού Εμφύλιου.

Αυτό είναι το μεγαλείο του Ανθρώπου.

Στην περιπλάνηση του βιολιού και του ανθρώπου μέσα στα απροσδόκητα «ανταμώματα» της ιστορίας, τα πάντα συναντιούνται και συγκρούονται. Μα συνυπάρχουν. Ο αγώνας και η πίστη, με τα πολιτικά παιχνίδια και τα αιματηρά εγκλήματα. Η πατρίδα, αλλά και ο ξεριζωμός. Η αγάπη, αλλά και η απώλεια. Ο έρωτας, αλλά και οι κοινωνικοί φραγμοί. Η ανθρώπινη δύναμη, αλλά και η αδυναμία. Η ενοχή, αλλά και η αθωότητα.

Ο Παράδεισος και η Κόλαση.

Γιατί ο Θωμάς, ωριμάζοντας μέσα στην ωμή πραγματικότητα και στις δοκιμασίες που του επιφύλαξε η ζωή, έχει συνειδητοποιήσει πως η κόλαση, τελικά, δεν ήταν αυτό που περιέγραφε ο παπά-Φώτης, στην πατρίδα του τη Φώκεια, τότε, στα χρόνια της παιδικής του αθωότητας. Την κόλαση την βίωσε μέσα στον πόλεμο, στην αδικία και στον παραλογισμό. Όπως και τον

παράδεισο. Που πάσχιζε από παιδί, «μονάχος, κάπου σκαστός και κρυμμένος», να τον ανακαλύψει. Εκεί κάτω, στην πατρίδα του , στην Φώκαια, στον τόπο του. Τον αναζητούσε με όλες του τις αισθήσεις, στα λιόδεντρα, στους πευκιάδες, στα αμπέλια, στο Γιαλό και στις αλυκές.

«Έτσι χτιζόταν σιγά σιγά μέσα μου ο Παράδεισος ο δικός μου, και δεν είχα ανάγκη πια κανέναν παπά να μου τον περιγράψει-όταν ακολουθούσαμε τα ίδια πατήματα, τα ίδια μονοπάτια, τα παιδιά που μεγαλώνουμε και πηγαίναμε σχολειό μαζί, ένιωθα πως ήταν και ο δικός τους Παράδεισος, ολονών μας ο Παράδεισος, όλα αυτά κι εμείς μαζί μέσα στην ίδια ζωγραφιά του Θεού, χωρίς εμάς δεν υπήρχε Παράδεισος».³

Γι αυτόν τον Παράδεισο, τον απαραβίαστο, τον άφθαρτο από κάθε «θεριό» , είμαι ευγνώμων στον συγγραφέα. Γι αυτόν τον Παράδεισο και για τη δύναμη την πνευματική που έχει την ικανότητα να δημιουργεί, να αναδημιουργεί με τα υλικά της μνήμης, της ιστορίας, ακόμα και μέσα από τα αποκαΐδια, να ξαναφτιάχνει ορίζοντες και δρόμους. Γιατί η Ιστορία στα έργα του Μιχάλη Μπουναρτζίδη είναι σαν εκείνα τα «πεθαμένα πεύκα» που έβλεπε ο μικρός Θωμάς, «στα χέρια των караβομαραγκών να παίρνουν ξανά ζωή, να γίνονται ζωντανά σκαριά για ν' αρμενίσουνε αντάμα με τις ψυχές τις θαλασσινές».

Βέρα Σαββίδα

Αθήνα, Γενάρης 2016

³ Απόσπασμα από το βιβλίο του Μιχάλη Μπουναρτζίδη, *Η Περιπλάνηση ενός βιολιού*.

Βιβλιογραφία

Μπουναρτζίδης Μιχάλης (2015). Η περιπλάνηση ενός βιολιού, Αθήνα, ΚΕΔΡΟΣ.

Μπουναρτζίδης Μιχάλης (2010). Προσευχή για τις καινούργιες πατρίδες, Αθήνα, ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ.